

Směr celosvětová knihovna - CD-ROM, Internet a nové možnosti přístupu k informacím

Liam Chambers, regionální vedoucí prodeje
SilverPlatter Information Ltd., Velká Británie

Úkolem knihovny je poskytovat a optimalizovat přístup k informacím všeho druhu pro všechny úrovně uživatelů. Organizaci tohoto přístupu lze popsat pomocí konceptu "konzultačního řetězce", který specifikuje ty úkoly, které musí uživatel/čtenář podstoupit, aby získal relevantní informaci.

Nejprve vyhledáváme v sekundárních zdrojích (např. citačních databázích) za použití klíčových slov. Výsledkem jsou odkazy na literaturu, které porovnáváme s katalogem knihovny, abychom zjistili lokaci požadované informace. Pokud tato není v knihovně k dispozici, musíme použít meziknihovnických služeb nebo služeb typu "document delivery", abychom získali primární zdroj.

Tento model, který zdůrazňuje vlastní primární zdroje a jejich vlastnictví, prodělal v posledních letech určité změny. Některé změny, jako rozšiřující se používání elektronických informačních služeb a Internetu, jsou vítány m.j. pro demokratizaci přístupu k informacím, kterou přinášejí. Další změny již vítáme méně - trvalý nárůst cen a množství časopisů znamená nápor na zdroje knihovny zejména v dobách omezování rozpočtu.

Zvyšující se náklady na udržování sbírek primárních dokumentů a zároveň zvýšená poptávka po informacích jsou příčinou posunu důrazu z vlastnictví primárních dokumentů na různé druhy sdílení zdrojů a služby dodávek dokumentů na požádání.

To opět znamenalo posun důrazu v konzultačním řetězci a sekundární zdroje získávají na důležitosti při lokalizaci relevantní informace. Není jen důležité lokalizovat informaci v konkrétních geografických podmínkách, ale také plně využít sekundární zdroje k navigaci ve stále větším objemu informací.

Aby bylo možno poskytnout optimální přístup k informaci v tomto novém prostředí, je třeba automatizovat CELÝ konzultační řetězec.

Toto tradiční prostředky pro automatizaci knihoven neřeší. Co řeší jsou tradiční knihovní postupy, jako katalogizace, cirkulace, akvizice a OPAC. Ale zcela selhávají při vytváření otevřené a zcela interaktivní elektronické knihovny, která by poskytovala automatizovaný a **integrovaný** konzultační řetězec.

Velkým přínosem jsou místní dodatková řešení, jako je CD-ROM, ale přesto jim chybí možnosti integrace, zejména mezi sekundárními zdroji a katalogem. Funkce typu "Library Holdings" poskytují dávkové aktualizace katalogu, ale nikoliv dynamické, integrované prostředí.

Integrace CD-ROM do sítí je také poměrně obtížná, protože technologie CD-ROM nebyla na použití v sítích stavěna. Problémem je rychlost komunikace, která vážně omezuje možnosti pro integraci do rozlehlých sítí (WAN) a vznikají problémy s konfigurací stanic, pokud jimi nejsou vyhrazené knihovnické stanice.

Základním potřebným krokem k integraci sekundárních zdrojů do automatizovaného procesu je otevřené řešení přístupu k informacím na bázi otevřených systémů.

SilverPlatter Information pracuje v knihovnické oblasti od svého vzniku v roce 1983. Náš úspěch je založen na našem vztahu ke knihovníkům po celém světě. Ve spolupráci s knihovníky jsme identifikovali dva kritické body příštího vývoje knihoven. Jsou jimi:

Přístup

znamená poskytovat technologii, která umožní knihovníkům vytvořit knihovnu, která bude uživatelům připravovat a poskytovat rozsáhlé kolekce elektronických informací.

Obsah

znamená dát k dispozici co nejširší výběr elektronického informačního obsahu, který je relevantní a užitečný pro uživatele.

Dnes se podíváme, jak je možno takovou knihovnu uskutečnit a jaký je náš přístup k vytvoření "celosvětové knihovny", ve které budou elektronické informace k dispozici všem uživatelům, nezávisle na jejich poloze nebo počítačové platformě.

Přístupová technologie SilverPlatter - ERL - základní technologie "celosvětové knihovny"

Elektronická referenční knihovna (Electronic Reference Library, ERL) firmy SilverPlatter poprvé nabízí řešení k integraci CD-ROM do sítí.

Zásadní výhodou architektury klient/server oproti síťovým systémům založeným na DOS je v rychlosti komunikace. Mezi klientem a serverem se přenáší jen nejnужnější informace, čímž se snižuje zatížení sítě a je možný současný přístup většího počtu uživatelů. V praxi to znamená rozdíl mezi praktickým omezením na 6-8 současných uživatelů a limitem 30-50 uživatelů naráz. To znamená, že se poprvé stává skutečností přístup po WAN, takže informační zdroje lze zpřístupnit po celé univerzitě nebo celé řadě oddělení. Navíc konfigurace klient/server umožňuje současný přístup z různých uživatelských prostředí. Nyní je k dispozici klient pro DOS, Windows, Mac a UNIX a testujeme Mosaic klient pro přístup po Internetu.

Přístup "otevřenosti systému" rovněž umožňuje vytváření nových klientů. Ve spolupráci s firmou Ameritech byl vytvořen InfoShare, klient kompatibilní se Z39.50, který umožňuje vyhledávání v databázích SilverPlatter programy ProPAC, WinPAC, MacPAC a TermPAC, stejnými klienty, jakými vyhledávají ve vlastním OPAC systému. Tím je realizováno dynamické a logické propojení mezi sekundárními zdroji a knihovním katalogem, které bylo dříve nemožné. Další spolupráce v tomto směru rozšíří tuto možnost i na další knihovnické systémy. V budoucnosti je zde možnost větší standardizace uživatelských rozhraní za současné nabídky většího výběru rozhraní uživatelů.

Tento proces je umožněn komunikačními protokoly, které popisují výměnu dat mezi klientem a serverem (Z39.50, HTTP, DXP apod.). DXP, vyvinutý ve firmě SilverPlatter, spolupracuje se Z39.50 používaným v OPAC Ameritech prostřednictvím brány (gateway). Takové brány lze vytvářet poměrně jednoduše a navíc je možné, že knihovní systémy budou v budoucnu používat přímo DXP. Tento modulární přístup k automatizaci celého konzultačního řetězce vede k logické integraci elektronických služeb.

Brána pro HTTP, kterou nyní vyvíjíme, umožní také přístup ke službám WWW na Internetu. Tomu přikládáme ještě větší důležitost pro rostoucí dostupnost neformálních informací na Internetu, stejně jako stále důležitější elektronické časopisy, diskusní skupiny, FTP archivy a další zdroje na Internetu.

Tyto dvě technické vlastnosti ERL mají další důležité důsledky pro sdílení zdrojů na úrovni druhotných informací. Přístup pomocí WAN umožňuje zpřístupnění informací regionálním až národním konzorciím, ve kterých je konzultační řetězec sdílen institucemi s podobnými zájmy. Dokonce je tato možnost nezávislá na sítích, protože ERL poskytuje také možnost vzdáleného přístupu pomocí modemu.

Výhody tohoto vývoje pro knihovní služby spočívají v možnosti poskytovat lepší, kompaktnější služby přímo konečnému uživateli prostřednictvím elektronických médií. To povede nejen k vyššímu využívání knihovních služeb, ale také přiblíží knihovnu celému procesu výzkumu. Pro knihovníky to znamená, že mohou strávit více času propagací a školeními v práci s informacemi, na úkor provádění opakovaných vyhledávání a administrativy.

Obsah. Strategie pro nové databáze. Více titulů kompatibilních s ERL.

Standardy pro výměnu informací jsou jedním z kroků směrem k "celosvětové knihovně". Ke spolupráci, která znamená zpřístupňování informací pro OPAC nebo Internet, se přidává spolupráce na propojení ERL s významnými službami pro dodávky primárních dokumentů (Document Delivery Services), jako např. CARL. Taková spolupráce vyústí v další prvek v automatizaci celého konzultačního řetězce.

Koncept "celosvětové knihovny" otevírá nové možnosti akademickým knihovnám, ale nejsou přehlíženy ani potřeby dalších specializovaných skupin. Tak například se nyní zamýšlíme nad arabskou verzí klienta ERL. Ta by nejen naplnila potřeby arabské komunity, ale umožnila by integraci arabských nebo dvojjazyčných databází s mezinárodními databázemi. Rovněž by bylo možné vytvořit a nabízet arabské klienty pro OPAC, kterými by bylo možno pracovat s lokálními i mezinárodními zdroji.

Tímto způsobem možnosti poskytované aplikací konceptu otevřených systémů a technologie klient/server na celou oblast knihovních služeb podstatně rozšiřují možnosti integrace knihovních zdrojů uvnitř i vně akademické komunity.